

Љубав – непризнати творац култура и традиција

Ивана Башић,

Љубавне нити. Концепти љубави у европској и српској култури.

Етнографски институт САНУ, Посебна издања, књ. 98,
Београд 2021, 329 стр.

Монографија *Љубавне нити. Концепти љубави у европској и српској култури* ауторке Иване Башић интердисциплинарна је студија о концептуализацијама љубави. Полазећи од увида да је емоција љубави тачка пресека, али и извориште бројних актуелних тема савремености, те важан, иако непризнати, културолошки, антрополошки, социолошки и филозофски појам, Ивана Башић поставља љубав, у разноликим њеним видовима, као централну тему истраживања и пружа значајан допринос антропологији емоција, те еротологији као посебној хуманистичкој дисциплини, која сажима искуства осталих друштвених, хуманистичких, али и природних наука, развијајући сопствене методе научног истраживања.

Иако је превасходни фокус ове монографије усмерен на концепте љубави у европској и српској култури, ауторка у поглављу „Емоције – да ли постоје два језика?“ пружа најпре преглед односа науке према емоцијама у филозофији, психологији, историографији, антропологији, али и у когнитивнолингвистичким истраживањима, испитујући потом когнитивне метафоре емоција у европском контексту, да би истраживање допунила оригиналним доприносом језичкој концептуализацији емоција у српском језику, уз анализу лексичке иконичности кључних лексема за изражавање емоција: *осећања* и *чувство*, као и лексема које су у етимолошкој и семантичкој вези са њима.

У другом делу монографије под називом „Слова љубави: љубав између инстинкта и културе“, најпре се такође даје преглед концептуализације емоције љубави и преглед кључних еротолошких ма-

трица европске културе, почев од раних античких, које су утицале на обликовање доцнијих концепата љубави у европској филозофији, теологији, уметности, али и у психологији, да би се потом прешло на анализу обликовања кључних концепата љубави у српској култури.

Наглашавајући да се, иако је љубав творац и култура и традиција, јер људска друштва стварају, негују и чувају оно што су *изабрала да воле*, изучавања љубави још увек налазе се на маргинама антропологије, ауторка с правом истиче да би љубав могла постати важна антрополошка тема, јер вероватно не постоји фенеомен на коме се дубље испољава људска природа и продукти људске културе, мада постоје малобројни наслови, посебно на нашим просторима, који се њоме баве.

У поглављу „Заснивања еротологије“, дат је преглед најзначајнијих дела из ове области, истичући да еротологија никада није постала званична хуманистичка дисциплина, иако своје корене има још у античкој мисли – од Платонове *Гозбе* – а част пионирског заснивања еротологије као засебне дисциплине у српској хуманистички припада Аници Савић-Ребац, чији је научни допринос углавном запостављен. Ивана Башић такође с правом примећује да је 21. веку приметна популарност медицинских, биологистичких истраживања љубави, која сву њену сложеност и разноликост аспеката своде на низ хемијских реакција у нашем телу или на проучавање сексуалности. Међутим, сматра она, љубав је више од телесности, а концепти љубави представљају превасходно један сложен семиотички систем, који заслужује подробну анализу. Упркос напретку егзактних наука, о њему је ипак најпозванија да говори хуманистика, посебно антропологија, будући да наша интимност пресудно обликује друштва и културе, истовремено бивајући под њиховим утицајем. Сматрајући да су психијатрија и психологија немоћне да одговоре на сва питања која феномен љубави поставља, ауторка монографије *Љубавне нијше. Концепции љубави у европској и српској култури*, пледира за интердисциплинарни приступ овој теми, који ће сажимати искуства разноликих научних проучавања, али и увида које је донела уметност, те стварати нове, самосвојне методе. Приступ који је одабрала Ивана Башић у овој монографији јесте изучавање когнитивних метафора љубави, које се јављају не само у уметничком, поетском тексту, већ и у научном дискурсу, али и у свакодневном говору, дајући притом историјски преглед њиховог развоја – од мита, до савременог доба.

У поглављу „Љубавна ткања и укрштаји српске културе“ Ивана Башић се бави метафорама љубави, али и метафорама мржње, као

емоције супротстављене љубави, долазећи до закључка да се метафорика љубави креће између метафора духа, душе и тела, јер љубав обједињује и чулну и емотивну и интелектуалну страну наших бића, али се често преплиће са метафорама светлости и сазнања. Упркос честим забранама и потискивањима љубавне жеље и љубавне страсти, „љубавне нити“ протежу се кроз историју европске цивилизације, битно је одређујући, будући да је ерос сила која се налази у основи друштвености. Слажући се са увидима савременог еротолога Михаила Епштајна да би се свет могао посматрати као „еротосфера“, као колективни либидо (или жеља обједињеног човечанства) који је субјекат историје и свих трансформација цивилизације, Ивана Башић покушава да назначи главне токове кретања и сузбијања ероса у европској и српској култури, будући да ове две базичне силе управљају историјом и да се њихова деловања могу препознати и на разини идеологија и на разини великих уметничких и друштвених праваца.

Посебан допринос развоју антропологије емоција представљају поглавља *Антропологија емоција* и *Љубав између инстинкта, културе и заједнице*, која се баве односом антропологије према емоцијама генерално, те према емоцији љубави. Слажући се са закључком Чарла Линдхолма да се, ако је антропологија емоција у повоју, за антропологију љубави може рећи да се тек зачела, ауторка посебно истиче чињеницу да, мада је савремена култура пуна љубавних песама, романа, прича, филмова, музике, као и непрегледног низа наслова о љубави из домена селф-хелп психологије, феномен љубави остао готово потпуно изван интересовања антропологије. Зазор антрополога од испитивања односа културе и романтичне љубави може се, каже ауторка, видети, као што то Линдхолм тврди, у потиснутом страху антрополога да нећемо бити препознати као објективни научници ако се подухватимо истраживања ове „меке“, „женске“ теме, па су се антрополози радије окренули истраживању страха, депресије, беса и сличних негативних емоција, те истраживању сексуалног понашања. То може бити један од разлога избегавања теме партнерске љубави, међутим, ауторка ове монографије наглашава и друге разлоге – један од њих је свакако доминантна идеја да је љубав превише интимно осећање да би могло бити анализирано на научни начин, али и због тога што се лично искуство опире институционализацији и што, добрим делом, представља интимни и интуитивни, а не рационалан и друштвени феномен. Међутим, концептуализације љубави, смена љубавних парадигми у различитим културама и епохама, анализа говора (о) љубави у различитим сферама – од научног,

уметничког до свакодневног, и на различитим нивоима – од доминантних дискурса, преко когнитивних метафора, па све до иконичности лексема за именовање емоција, итекако су доступне објективном научном изучавању.

Антрополошко истраживање љубави, сматра ауторка, требало би да буде фокусирано на контекстуално проучавање, избегавајући популаран социобиолошки приступ који љубав замишља као еволутивни механизам за стимулисање размножавања људске врсте.

Књига *Љубавне ниџи. Концепцији љубави у европској и српској култури* Иване Башић проучава љубав у одређеним историјским, социјалним, културним и психолошким условима, уочавајући културно условљене разлике у концептуализацији ове емоције, али и неке универзалне одлике, које су заједничке различитим друштвима и епохама. Ауторка користи методе анализе дискурса, когнитивнолингвистичке методе проучавања доминантних концепата и когнитивних метафора, те методе антрополошке лингвистике и етнолингвистике за анализу језичке слике света, дајући значајан допринос развоју антрополошких и антрополошко-лингвистичких истраживања у једној важној, иако донедавно запостављеној, а сада, у међународном контексту, све актуелнијој антрополошкој дисциплини – антропологији емоција. Писана негованим језиком, а на увек актуелну и интригантну тему – тему љубави – ова монографија нас подсећа на важност емоција у личном и друштвеном животу, као и на могућност њиховог сагледавања на другачији начин – мимо помодних социобиолошких истраживања и популарне литературе самопомоћи.

Драгана Радојичић